leti, nyugati dallamok, ritmusok kavarognak -, ám hiányzik az ezeket összefogó, hitelesítő személyes megszólalás. A képeket összekötő szüntelen sztyeppi szélfúvás és monoton szívdobbanás csak pecsétet üt az egész mű monotonitására, a már említett „szó, szó, szó" pedig folyamatos énekbeszédben nyilvánul meg. Márpedig a recitativo ígéret is: „Most beszélünk, de mindjárt énekelni fogunk." Nos, az ének elmarad. Marad az ígéret, és újra kimondom: a bukás.

Szörényi-Lezsák-Nemeskürty: Atilla (Margitszigeti Szabadtéri *Színpad)*

Koreográfus: Diószegi László. *Jelmeztervező:* Kemenes Fanni. *Díszlettervező:* Varga Mátyás. *Rendező:* Koltay Gábor.

Szereplők: Vikidál Gyula, Nagy Feró, Varga Miklós, Vértes Attila, Sasvári Sándor, Begány Ferenc, Daróczi Tamás, Deák Bill Gyula, Balogh Márton, Kovács Kati, Kováts Kriszta, Varga Klára. Budán Joe, Mr. Basary, Kalapács József, Csengeri Attila, Makrai Pál, Földes Tamás, Ütő Endre, Czikéli László, Sebestyén Márta.

AZ ATILLA KRITIKÁIBÓL

(...) Maguk az alkotók gondoskodtak az ideologikus értelmezés megkerülhetetlenségéről; a történeti tények és a történetfilozófiai vonatkozások elhanyagolhatatlanságáról. Nemeskürty István, Lezsák Sándor és Szörényi Levente egyként azon igyekeztek, hogy a mű esztétikai jellegéről jó előre átereljék a közfigyelmet az „üzenet" mibenlétére, a témaválasztás és -feldolgozás eszmei magyarázatára. S ezzel összefüggésben erőteljesen hangsúlyozták, hogy legfőbb törekvésük Attila „rehabilitációja", még inkább egy új Attila-kép megalkotása volt. (...)

Ehhez (ui. két évvel ezelőtt esszékötetben publikált véleményéhez) képest volt meglepő csak igazán, hogy amikor Nemeskürty elvállalta az Atilla-szuperprodukció alapanyagának megírását, akkor egyszer csak arról kezdett beszélni, milyen pozitív a jelentősége Attilának az Európa egységesítéséért folytatott korabeli küzdelemben, s micsoda példát állít elénk államszervezői tehetségével. És Lezsák Sándorral, a dalszövegek szerzőjével vállvetve hirdeti, hogy a hun hadvezér erkölcsi küldetést teljesített Európában, mégpedig egyenesen az emberi szabadság bajnokaként.

(...) Szörényi Levente zenéje mindenekelőtt mesterségbeli csalódás. Mert nem több, mint síppal, dobbal, nádihegedűvel teletömött üres bombaszt: igénytelen, egyhangú muzsika, amelynek motívumszegénységét, mondanivalótlanságát a forszírozott dübörgés helyettesíti... Ráadásul a szerző feltalálta az ordító parlandót, mint meghatározó hangvételt: a szereplők jobbára egyfajta emelt énekbeszéd süvöltő előadásmódjával jeleskednek. (...)

Koltay Gábor rendezése abban merül ki, hogy a feleslegesen (és méregdrágán) agyonépített margitszigeti színpadon vagy háromszáz embert és tíz lovat lehetőleg állandóan mozgásban tartson. A különféle csoportok szinte folyamatos ki- és bevonulása megkísérli elfedni, hogy valójában semmi érdemleges nem történIk a színen.

Mészáros *Tamás: Atilla, az európai(?)*
Magyar Hírlap, 1993. *augusztus* 23.

Pedig az a zene, amit Szörényi Levente *az Atillához* komponált, szinte mindentudó. Átfoghatatlan gazdagsággal árasztja a zenetörténeti ismeretekből ujjáéledő eredetiséget, csodálatos aprólékossággal és ugyanakkor meggyőző összefogottsággal rajzolva elénk a hun birodalom hatalmas méreteit, népeinek és kultúráinak sok-féleségét. Remélhetőleg akad majd a közeljövő-ben olyan szakember, aki részletesen elemzi Szörényi Levente szerzeményének ezernyi forrásból-tudásból fakadó értékeit. A napilap kritikusa erre se terjedelmi, se zeneismereti korlátai miatt nem vállalkozhat. A művet magát bemutató írás csupáncsak azt jelezheti, hogy az Atilla zenéje - utalásrendszerével és mélységeivel - jóval felülmúlja azokat a paramétereket, amelyek a rock jellemzésére szolgálnak. Több az, amit Szörényi Levente e sokáig hordozott művével elénk tett, mint egy rockopera. Több is, nemesebb is. Éppen ezért olyan siratnivaló, hogy - szakmai segítség nélkül maradván - torzó csupán a kompozíció.

Lőcsei *Gabriella: Atilla, a talány*
Magyar Nemzet, 1993. augusztus 21.

A zenedráma vázát az Atilla személye köré lazán felfűzött eseménysor képezi, amelyet Szörényi dinamikus, robbanó lendületű, ugyanakkor érzelemgazdag muzsikája kelt életre. A zene pillanatig sem szakad el a drámától, a tartalmi és muzikális elemek olyan tökéletesen ízesülnek, hogy ez utóbbi a dráma szereplőinek jellemét is tökéletessé formálja. Ez annál is fontosabb, mivel a műben nem a puszta helyzetek, hanem az alakok jelleme határozzák (sic!) meg a drámai szituációt. Ily módon ez az elmélyült munkával komponált muzsika a mélyen átérzett történelmi sors erőteljes kifejezőjévé válik. (...)

A magyar történelmi tudat Atillát s hunjait rokonainkként tartja számon. Ez a hatalmas uralkodó, akinek birodalma Rómától Kína nagyfaláig húzódott, rendkívüli képességekkel áldatott meg. Az a kimagasló teljesítmény, amellyel a germánoktól a szász népekig, közel százhúsz

Kováts Kriszta (Krimhilda), Vikidál Gyula és Varga Miklós (Nemere) (Kanyó Béla felvétele)

nemzetiséget tartott egyetlen kévébe kötve, szervezői zsenialitásáról árulkodik.

Pajzs Tibor: A mélyen átérzett *történelmi* sors
Pest *Megyei* Hírlap, 1993. *augusztus 23.*

A zeneszerző erős becsvággyal dolgozott. Miközben gondot fordított arra, hogy a szerinte magyarul nyelvtörően nehéz Attila nevet Atillára cserélje, kevés érzéket mutat a magyar nyelv és nyelvtan természetes ritmusa iránt. Az a zenei világ, amire keze rájár, a magyarostól eltérő hangsúlyokat ütemez, miért is az énekesek igen magyartalan szóejtésekre kényszerülnek. Különösen az énekbeszéd részeinél zavaró a ritmizálás. A muzsika erős együttes és szólóhatásokkal dolgozik. Hangszerelése néhol vaskos és hars. Szörényinek elfakult a lírája, és a nézőt pihentető humor is csak keserű irónia (igaz, teátrálisan a partitúra legerősebb része). Így a komponista háromnegyed kilenctől éjfél előtt háromnegyedig elhivatottságot sugároz. (...)

Az *Atilla* dramaturgiai kívánnivalóival együtt az utóbbi idők színházi életében a legigényesebb vállalkozás. Komolyan fölfogott újraszínháziasítása a terepszürkévé simult színháznak.

M.G.P.: *Új* rockopera: *Atilla,* Isten *kardja*
Népszabadság, 1993. *augusztus 21.*

Magam is azokkal tartok, akik szerint szinte lehetetlen efféle dramatikus játékban a mítosz sérelme nélkül megtalálni államfilozófiai igazságok, napjainkban - most csak igazán! - érvényes nemzeti létérdekek meggyőző kifejtésének közös nevezőjét. Olyan erővel, hittel hirdették a rockopera alkotói küldetéstudatos igazságukat, hogy szinte észre sem vettük, amikor dráma helyett történelmi életképeket kínált *az Atilla,* az *Isten kardja* rockopera.

Heltai Nándor: Muzsikát zeng Atilla mítosza
Petőfi *Népe,* 1993. *augusztus 24.*

Szörényi Levente rockoperája - Nemeskürty István szövegkönyvének alapján, Lezsák Sándor dalszövegeivel -, akárcsak a tíz évvel korábbi *István, a király,* a legendák birodalmában tovább élő magyar történelmi tudat ápolásának újabb tanúbizonysága. (...) s a társadalmi megosztottságot kiváltó, heves belpolitikai csatározások légkörében, vitán felül, újabb állásfoglalásnak tekinthető. A nemzeti operákban nemegyszer tézissé szürkülő gondolat sémáját árnyalja a történelem elfogulatlan, tudós ismerőjének, Nemeskürtynek a hiteles Attila-portréja, s a feldolgozott esemény történelmi hitele. Nemeskürty s a dalokat költő Lezsák Sándor megbízható ízlésének jóvoltából a szövegkönyv szavatol-tan mértéktartó: lehetőség szerint ódzkodik a nemzeti daljátékok örökös felhangjától, a dagályos frázispuffogtatástól.

A történész keze nyoma lelhető fel a hunok világbirodalmi ambícióitól fűtött, hajdani urának modern megítélésében is, amennyiben az újabb kutatások során kialakított Attila-portré sejlik fel az operában. A Nagyúr (...) erős, szövetséges népek alkotta, egységes Kelet-Nyugat birodalom feje, megálmodója. Birodalomszervező zseni, aki - hatalmát megpecsételendő - képes a békekötő kompromisszumokra, s képes megálljt parancsolni a törzs vezérei terület- és zsákmányszerző becsvágyának. Mi több, a mai európai, sőt eurázsiai egység modern gondolatának a korai előfutára is. (...) Toleranciája az idegenek iránt példaértékűnek tetszik...

Akár a múlt századi magyar történelmi piktúra festői képei elevenednének meg egy-egy zenei kádencia nyomán. A hatáskeltés eszközei a szuperprodukciók vásznáról éppúgy ismerősek, mint az ünnepi tömegdemonstrációkból. Koltay Gábor színpadán minden ismerős, várható és kiszámított. Mi tagadás, a kompozíció jól van szerkesztve, biztos „rugókra jár," pontosan van ütemezve. Csakhogy egy idő múltán óhatatlanul egyhangúvá válik. (...) Hiába kínál mába sugárzó, történelmi izgalmakat az alapanyag, a rutinos kézzel, kalkuláltan hatáskeltő látványgerjesztés nem tudja élménnyé izzítani a zenedrámát s a történelmi példázatot. (...)

Sajnos a már-már halláskárosító hangerővel közvetített play-back felvétel többnyire elfedte a szólisták énekének egyéni színezetét, a hangbeli jellemábrázolást, mint ahogy egybe mosta a zenekompozíció stiláris árnyalatait is, holott az ősi népdalmotívum-készlettől az egyházi zenéig sokféle hatást ötvözött rockoperájába a zeneszerző.

Attila, birodalmi vezér torz képződményektől mentesített alakja a maga történelmi nagyságában lépett elénk a margitszigeti színpad fényözönében; ám a mítosz puszta illusztráció maradt. Hiába izzott az isteni kard - az Isten nem szállt le közénk.

Metz *Katalin: Atilla, az európai*
Új Magyarország, 1993. *augusztus 21.*

NÁNAY ISTVÁN
CÉDULÁK

Hol van az a nyár...? - dúdolom magamban a színpadról ismert slágert, miközben rendezgetem céduláimat az elmúlt nyárról. Elfújta a szél, elmosta az eső - válaszolhatnék a dalocska kérdésére, hiszen alig volt olyan szabadtéri előadás, amelyen ne az eget kellett volna aggodalmasan (vagy reménykedőn) kémlelni. (Az is lehet, hogy mindig rossz-kor, örökoptimizmusomtól hajtva, az időjárás-jelentés intelmeit figyelmen kívül hagyva indultam neki színházat nézni?)

Ezúttal mégsem arról elmélkedem, hogy kelle, érdemes-e ami vidékünkön, ami klímánkon szabadtéri nyári játékokat rendezni. S arról sem, hogy mennyi rendezvényre van reális igény, ésszerű finanszírozó erő. Elfogadom a tényt: viszonylag sok helyen játszanak nyáron, igaz, azt már nehezebben tudom elfogadni, hogy a nyári produkciók színvonala többnyire még a kőszínháziakét sem éri el, vagy másként - finoman - szólva, ingadozó.

Viszonylag sok nyári előadást néztem meg az idén. De nem mentem el sem Gyulára (mert nem szeretem, ha a Nemzeti Színház vázlatos előbemutatóival szórakoztatnak), sem Szegedre (mert még az alternatív színházi program sem ígért semmi újdonságot, nem hogy a hivatalos). Viszont elmentem volna Boglárra (ahol azelőtt nemegyszer az évadok legizgalmasabb produkciói voltak láthatók), s egyáltalán a Balaton partjára (ahol ezúttal is hiányzott az igényes színházi program, akárcsak évek óta a fővárosban), az Óbudai Társaskörbe (ahol hiányoltam a Komédi franc ez?-t), Egerbe (ahol megszakadt - ideiglenesen? vagy végleg? - az értékeket is felmutató Agria-játékok sora).

S ahol voltam, ott sem mindig színházi élmény emlékét rögzítik a cédulák, hanem ... mit is?

Például találkozások emlékét. Székesfehérvárott mutatkozott be a veszprémi társulat a nyár elején. A *Dankó* Pista című musical-operett a papírforma szerint kirobbanó sikerre számíthatott. A zömmel falusi közönség azonban értetlenül nézte a vízióképekben megjelenített életrajzi történetet, és az ismert és szeretett Dankónóták sem vidították fel a nézőket.

Engem viszont felvidított, hogy találkoztam a kritikusjelöltből rendezőhallgatóvá avanzsált